

quæ edocebuntur percipient; et inde eveniet) quoniam (seu quòd) omnes scient me (et meam novam doctrinam mox cognoscent) a minore usque ad majorem eorum, (non cognitione speculativa sed affectuosa et practica. Ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum dilectum et docilem),

Quia propitius ero iniquitatibus eorum et peccatorum eorum jam non memorabor:

Quia propitius ero iniquitatibus eorum; et (tam priorum quam posteriorum) peccatorum eorum jam non memorabor; (sed ea condonabo ut nihil ad vitam æternam impedimenti eis relinquatur. Nunc ad hoc attendite quòd Deus novum vocavit hoc testamentum; atqui)

Dicendo autem novum, veteravit prius: quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est. (Certe; et illud vetus testamentum penitus abolitum esse ex modo dicendis intelligere vobis in promptu erit).

CAPUT IX.

Veteris legis cessationem pergit probare Apostolus ex fabrica et significatione tabernaculi quod erat figura Ecclesiae Christi. Docet Pontificem veterem, semel tantum in anno cum hircorum sanguine introcuntem in Sancta sanctorum. significasse Christum qui per sanguinem suum ingressum in cœlum, illud aperuit et redemptionem æternam nobis comparavit. Docet Christum esse mediatorem novi Testamenti, quia illud suo sanguine confirmavit, sicut sanguine hireorum confirmatum est vetus testamentum. Docet Christum per sanguinem suum ingressum esse in cœlum, ut appareat vultui Dei pro nobis et sit expectantibus se in salutem.

Habuit quidem et prius (testamentum) justificationes (seu mandata destinata) culturæ (seu cultui Dei), et sanctum (tabernaculum) sacerdotiale (seu temporale et caducum quod repræsentabat Ecclesiam eo qui sequitur modo):

Tabernaculum enim, (seu tabernaculi atrium quod a Moyse) factum (et institutum) est (ut) primum (tabernaculi atrium, et) in quo erant (posita) candelabra et mensa (cui credita) et (imposita erat) propositio panum, (est tabernaculi pars) quæ dicitur sancta; (et hæc pars repræsentabat Ecclesiam militantem, quæ Deum in terra nonnisi per fidem a velo significatam contemplatur):

Post velamentum autem (erat aliud) secundum (et posterius) tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum (seu tabernaculum sanctissimum),

Habuit quidem et prius justificationes culturæ et sanctum sacerdotiale.

Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra et mensa et propositio panum quæ dicitur Sancta;

Post velamentum autem secundum, tabernaculum quod dicitur Sancta sanctorum

Aureum habens thuribulum et arcam testamenti circumtextam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronduerat, et tabulæ testamenti;

Superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium de quibus non est modo dicendum per singula.

His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introabant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes.

In secundo autem tabernaculi atrio, nempe intra Sancta sanctorum, semel in anno, (in festo expiationum), solis (intrat) pontifex, non sine sanguine (effuso vituli) quem offert pro sua (infirmitate) et (hirci quem immolat pro) populi ignorantia (seu peccatis; solus Pontifex intrabat, inquam, per)

Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam (seu apertam) esse sanctorum (celorum) viam, (quorum San-

Aureum habens thuribulum et arcam testamenti circumtextam ex omni parte auro, (et) in qua (erant) urna aurea habens (seu continens) manna, et virga Aaron quæ fronduerat, et tabulæ (mosaici) testamenti;

Superque eam (arcam) erant Cherubim gloriæ (seu gloria et) obumbrantia propitiatorium (seu tabulam auream, qua tegebatur arca; hæc omnia plena erant mysteriis), de quibus non est modo dicendum per singula (seu singulatim: hæc secunda pars tabernaculi repræsentabat Ecclesiam triumphantem, seu cœlum quod est Dei et beatorum domus æterna).

His vero ita compositis (seu dispositis), in priori quidem tabernaculo, (nempe in sancto) semper (seu quotidie) introabant sacerdotes, (ut) sacrificiorum officia (seu sacros ritus essent) consummantes (seu peragentes).

In secundo autem (tabernaculi atrio, nempe intra Sancta sanctorum), semel in anno, (in festo expiationum), solis (intrat) pontifex, non sine sanguine (effuso vituli) quem offert pro sua (infirmitate) et (hirci quem immolat pro) populi ignorantia (seu peccatis; solus Pontifex intrabat, inquam, per)

Hoc (autem) significante Spiritu sancto nondum propalatam (seu apertam) esse sanctorum (celorum) viam, (quorum San-

cta sanctorum erat figura), adhuc priore tabernaculo (in quo erat lex mosaica) habente statum, (id est, quandiu staret hæc lex mosaica);

Quæ, (seu hoc tabernaculum) est (seu erat) parabola (et exemplar eorum quæ agenda erant per totam durationem) temporis (legis tunc) instantis, juxta quam (legem) munera et hostiæ offeruntur quæ non possunt juxta (seu quoad) conscientiam perfectum facere (hominem huic legi) servientem, (siquidem hic cultus consistebat non in spiritu et in mentis interna pietate sed fere) solummodo in (discernendis) cibis et in potibus (a lege vetitis aut approbatis),

Et (in) variis baptismatibus (seu ablutionibus), et (in) justitiis (seu purificationibus) carnis usque ad tempus correctionis (a Christo faciendæ) impositis. (Nunc videte quomodo Christus his omnibus, nempe tabernaculi fabrica et pontifice veteri et victimis et cæremoniis, adumbratus sit):

Christus autem assistens (seu existens tanquam) Pontifex, (nobis obtenturus collationem) futurorum bonorum (spiritualium et coelestium) per amplius et perfectius tabernaculum (quam Sancta sanctorum, scilicet per Ecclesiam militantem quæ est tabernaculum) non (hominis) manufactum, id est, non hujus (seu non humanae) creationis (artificio conditum: Christus, inquam),

Neque, (sicut veteris legis pontifex),

tam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum;

Quæ parabola est temporis instantisjuxta quam munera et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem solummodo in cibis et in potibus,

Et variis baptismatibus et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est non hujus creationis,

Neque per san-

guinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redempzione inventa.

Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis,

Quanto magis sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo (Patri suo, ad nostri emundationem par est; virtus autem ejus sanguinis non consistet in emundatione carnis, sed) emundabit (ipsam) conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruendum Deo viuenti.

Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum quæ erant sub priori testamento, re-promissionem ac-

per (effusum) sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium (suum) sanguinem (in cruce effusum), introivit semel (et per unicam oblationem) in sancta (seu in Ecclesiam triumphantem in cœlis), æterna (gloria) redempzione (seu per redempcionem suam nobis) inventa (seu acquisita). Quæ redemptio multum differt a purificationibus antiquæ legis;

Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulæ (combustæ) aspersus inquinatos sanctificat (seu purificabat et proficiebat) ad emundationem, (non conscientia sed) carnis (inquinatae et contactu cadaveris aut cuiusvis rei immundæ, a fortiori et)

Quanto magis sanguis Christi, qui, per Spiritum sanctum (ad id eum moventem), semetipsum obtulit immaculatum Deo (Patri suo, ad nostri emundationem par est; virtus autem ejus sanguinis non consistet in emundatione carnis, sed) emundabit (ipsam) conscientiam nostram ab operibus mortuis (seu a peccatis, et nos reddet aptos) ad (convenienter) servendum Deo viventi (qui operibus mortuis omnino repugnat).

Et (quia Christus sanguine suo hanc conscientiæ emundationem, cui sacrificium vetus impar erat, perficere potest), ideo novi testamenti, (quo non temporalia sed æterna promittuntur), mediator (factus) est; (ita) ut, morte (ejus) intercedente (seu interveniente) in redemptionem (non solummodo peccatorum quæ in fu-

rum committenda erant, sed etiam) earum prævaricationum quæ (commissæ) erant (tum sub lege naturæ tum) sub priori testamento, re-promissionem (seu promissam) salutem accipiant (illi) qui (tempore legis et postea) vocati sunt (ad participationem) æternæ hæreditatis. (Et hæc Christi mors, quæ intervenit, necessaria fuit nobis et nostræ redempcionis: non enim per simplicem donationem sed per testamentum hominibus promissa est æterna hæreditas; atqui)

Ubi enim testamentum (adest, ibi) mors (testatoris debet necessario intervenire); necesse est, (inquam, ut) intercedat (mors) testatoris, (siquidem sine ea testamentum obtainere suam executionem non potest: ergo necessaria fuit mors Christi ut ejus testamenti hæredes fieremus);

Testamentum enim, (ut dixi, nonnisi) in mortuis (seu per et post testatoris mortem) confirmatum est, (et nonnisi ea conditione hæreditas colligitur; et) alioquin (testamentum) nondum valet dum vivit (ille) qui testatus est.

Unde nec primum (seu vetus testamentum) quidem sine (aliquot victimarum) sanguine dedicatum (et sanctum) est, (sic significans testamentum secundum sanguine Christi sanctum fore: nam in Scriptura legitur quodd in die promulgationis legis mosaicæ),

Lecto enim (omni) mandato legis a Moyse universo populo, (ille Moyses fuit) acci-

cipient qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

Ubi enim testamentum, mors necesse est intercedat testatoris;

Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est:

Unde nec primum quidem si ne sanguine dedicatum est.

Lecto enim mandato legis a

Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea et hyssopo; (et ex eis) ipsum quoque librum et omnem populum aspersit, (significans per lanam coccineam Christi carnem passionis suæ sanguine rubricatam, per hyssopum qui pulmonis tumori medetur significans Christi humanitatem nos a peccato sanantem, et per aspersionem sanguinis animalium significans poenam legis transgressoribus imminentem : librum, inquam, et omnem populum Moyses aspersit)

Dicens : Hic sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus :

Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit;

Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur, et sine sanguinis effusione non fit remissio.

Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari; ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quam istis :

piens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea et hyssopo; (et ex eis) ipsum quoque librum et omnem populum aspersit, (significans per lanam coccineam Christi carnem passionis suæ sanguine rubricatam, per hyssopum qui pulmonis tumori medetur significans Christi humanitatem nos a peccato sanantem, et per aspersionem sanguinis animalium significans poenam legis transgressoribus imminentem : librum, inquam, et omnem populum Moyses aspersit)

Dicens : Hic (est) sanguis (sancitor) testamenti quod mandavit ad vos (et a vobis servari jussit) Deus : (postea et aliquanto post),

Etiam tabernaculum et omnia vasa (ad usum) ministerii (destinata) sanguine (victimarum similiter) aspersit : (unde videas quod)

Et omnia pene (quæ sunt immunda) in sanguine secundum legem mundantur (quoad immunditiam legalem non autem quoad reatum conscientiae), et sine sanguinis effusione non fit remissio (legalis : at qui si)

Necesse est (seu fuit) ergo (ea legis veteris quæ erant) exemplaria quidem (rerum) cœlestium (seu Ecclesiæ, scilicet, tabernaculum et testamentum et populum ipsum), his (victimis carnalibus) mundari; ipsa autem (igitur) cœlestia (seu Ecclesia, quæ est quoddam cœleste tabernaculum, habens cœlestem victimam et cœlestem

doctrinam et populum cœlestis et angelicæ vitae cui cœlum paratur, mundanda erat ab hostiis et imo a melioribus hostiis¹ quam (ab) istis. (Ecclesiam modo vocavi cœlestia (seu cœlestem, quia)

Non enim in manufacta Sancta (sanctorum) Jesus introivit, (quæ erant tantummodo) exemplaria (seu figura) verorum (seu veri tabernaculi quod est cœlum); sed in ipsum cœlum introivit ubi sedet in eternum ad dexteram Patris), ut appareat nunc (et semper) vultui Dei (intercedens) pro nobis. (Nunc addo quod)

Neque (in hoc cœlum ingressus est) ut sæpe offerat semetipsum, (quasi unica sui oblatio non pro semper sufficeret ad expiationem omnium peccatorum), quemadmodum (non sufficiebat una oblatio victimarum quas offerebat) pontifex (vetus qui) intrat (seu intrabat) in sancta per singulos annos (ad immolandum novas victimas et ad repetenda sacrificia quæ consistebant) in sanguine alieno. (Unica autem Christi sufficiens fuit oblatio ; et ejus redemptio, semel facta, æterna est) ;

Alioquin oportebat (seu oporteret et oportuisset) eum frequenter (passum fuisse et in futurum) pati ab origine (usque ad finem) mundi, (ut saluti omnium consuleret ; non ita est ; mors autem ejus, ab æterno decreta, omnibus hominibus ab

Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum ut appareat nunc vultui Dei pro nobis :

Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno :

Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi ; nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad

¹ Plures hostiæ dicuntur in eo sensu quod hæc et eadem hostia a pluribus sacerdotibus offertur.

destitutionem
peccati, per ho-
stiam suam appa-
ruit:

origine mundi ad finem existentibus pro-
posita fuit, ut in eam credentes et speran-
tes et per eam poscentes peccatorum
remissionem impetrarent: unde de eo
dicendum est quod nunc autem semel
(immolatus) in consummatione sæculorum
(seu in ultima mundi ætate) ad destinatio-
nem (seu destructionem) peccati, per ho-
stiam suam (seu cum sanguine suo semel
pro semper oblato) apparuit (Deo Patri
in cœlo, sacrificium cruentum non ren-
ovaturus);

Et quemadmo-
dum statutum est
hominibus semel
mori, post hoc au-
tem judicium,

Sic et Christus
semel oblatus est
ad multorum ex-
haurienda pecca-
ta; secundo sine
peccato apparebit
expectantibus se
in salutem.

Et quemadmodum statutum (et imposi-
tum) est (omnibus) hominibus semel mori
(et) post hoc autem (venire ad) judi-
cium,

Sic et Christus semel (ad mortem acce-
dens) oblatus est (semel) ad multorum
(seu omnium) exhaurienda (et in seipso
perferenda) peccata; (et) secundo (veniet
ad judicium, non ut judicetur, siquidem)
sine peccato (est; sed ut judex) apparebit
(omnibus hominibus) expectantibus se,
(ut sit infidelibus in ruinam, fidelibus vero)
in salutem.

CAPUT X.

Docet Apostolus, non hostiis aaronicis licet multis, sed unica
Christi hostia peccata expiari posse. Deinde, a dogmatibus ad
mores transiens, urget Hebræos ut in fide constantes sint, tum ob
terrorem vindictæ Dei, tum ob pristinam eorum constantiam,
tum quia post modicum tempus veniet Christus judex et libera-
tor noster.

(Diximus legem et ejus sacrificia non
habuisse vim expiandi peccata et homines
sanctificandi. Hæc est autem hujus impo-
tentiae causa):

Umbram enim (solam) habens lex (ve-
tus) futurorum bonorum (quæ afferenda
erant a novo Testamento), non (autem
habens) ipsam (clare expressam) imagi-
nem (seu veritatem) rerum, (hæc lex, in-
quam, frustra, quoad hominum sanctifi-
cationem, vacat offerendis) per singulos
annos eisdem ipsis hostiis (gratia vacuis),
quas (ejus pontifices) offerunt indesinen-
ter; nunquam (enim) potest accedentes
(ad hæc sacrificia sanctificare et) perfe-
tos facere :

Alioquin, (si hæc sacrificia potuissent
homines a peccatis purgare, jampridem)
cessassent offerri¹, ideo quod (jampridem)
nullam haberent ultra (apud suam) con-
scientiam peccati (labem sive pontifices sive
semel mundati;

Alioquin ces-
sassent offerri id-
eo quod nullam
haberent ultra
conscientiam pec-
cati cultores se-
mel mundati;

¹ Ne inde concludas sacrificium Missæ tollendum esse, quia Christus unica
oblatione pro peccatis satisfecit. Passio enim Christi causa fuit relectionis
nostræ sed causa universalis; causæ autem universales non agunt nisi adhi-
beantur cause particulares. Sic sol et homo generant hominem, non autem
sol sine homine: sic passio Christi utpote causa universalis applicatur ho-
mini per causas particulares nempe sacrificium Missæ et sacramenta.